

Kolare Anders Lönnbom

Född den 1:a december 1777 i Harg

Död den 28 mars 1827 i Harg

Anders Lönbom

Född 1777-12-01 i Harg.

Död 1827-03-28 i Harg

Gift 1800 med

Brita Larsdotter

Född 1779-04-10 i Harg

Död 1861-12-12 i Harg

Barn:

Katarina. Född 1803-02-24 i Harg.

Lars. Född 1805-06-04 i Harg

Anna. Född 1808-07-16 i Harg

Britta. Född 1811 i Harg

Johan. Född 1815-01-27 i Harg

Kristina. Född 1818-11-10 i Harg

Anders. Född 1821-10-11 i Harg

Anders på en relativt nytänd mila, den mjölkaktiga röken visar att milans kritiska första dygn har passerats.

Kolare

Framställning av kol kan förenklat förklaras att kolaren genom en kontrollerad upphettning av ved förångar vätskan i veden som torrdestilleras, sönderfaller och blir till kol. Genom torrdestilleringen höjs bränslevärdet i träet avsevärt.

Man räknar med att kolning startade för 6000-8000 år sedan. Den äldsta kända metoden att framställa träkol är kolgropen. Den gick så till att en grop (1,5 x 1,5 m och 1 m djup) grävdes och fylldes med ved. Veden antändes och fick förbrännas med pyrande låga. Långt senare än kolgropen framträdde milan. Den första miltypen i vårt land torde ha varit den gamla svenska liggmilan, som sägs ha kommit fram under tidig medeltid. Metoden att kola i resmilor infördes i början på 1500-talet genom från Tyskland inflyttade smeder.

En resmila på ca 130 m³ ved gav i normalfallet ca 70 m³ färdigt kol. Tidsåtgången med insamling av

ved, bygga en kolarkoja, göra en grundplatta, resa veden, bysta (täta) milan, tända och passa milan under kolningen, släcka milan och riva den samt köra in det färdiga kolet tog ca 87 dagar med 8 timmars arbetsdag. Som kolare hade man många olika arbetsuppgifter. Kolvedshuggning, inkörning (att frakta fram veden till kolbotten), slagning, rivning och utkörning är några exempel. Som regel var det torpare och arrendatorer som kolade åt de stora bruken. För dem innebar kolningen att arbetsförtjänsten blev mer jämnt spridd över året. Vissa kolare, så kallade koltorpare, hade ett arrendekontrakt med bolag eller staten där en kolningsplikt stod inskriven. Detta innebar kolning av ett visst antal milor eller leverans av en viss mängd kol. Kolaren fick inte betalt förrän kolen var färdig och hade fraktats till sin slutdestination. Om koltorparen inte följde sitt kontrakt kunde det gå så illa att länsman kom med en vräkningsdom och med hjälp

av några fjärdingsmän vräkte familjen från deras bostad. En kolare hade oftast mellan tre och fem milor att sköta om och det kunde vara så långt som en halv mil mellan milorna som låg längst ifrån varandra. Det kunde gå upp till tio timmar mellan kolarens tillsyn av varje enskild mila. För att kolaren skulle kunna hitta till alla milor utan att gå vilse i skogen på natten högg han bläckor i träden. Med hjälp av fotogenlyktans svaga ljus eller ljus från tjärvedsbloss såg kolaren tydligt de vita markeringarna på stammarna. Det kunde vara ödesdigert att gå vilse om natten. I värsta fall kunde det leda till milbrand vilket alltid innebar en stor ekonomisk förlust för kolaren. Yngre pojkar, ofta söner till kolarna, fick lära sig kolningskonsten genom att gå med i skogen och hjälpa sina fäder. För en del av arbetet krävdes det att hela familjen drog sitt strå till stacken, till exempel vid rivningen av milan. Eftersom det var så långa avstånd från milorna till närmaste

bebyggelse kunde det bli snålt med mat för kolaren om milorna krånglade. Då fick provianteringsturen skjutas på framtiden. Om kolaren råkade ut för en olycka eller en sjukdom eller kanske bara vanlig tandvärk tog det ofta lång tid innan han kunde få hjälp.

Kolaryrket var inte bara ensamt, hårt och slitsamt, det var också ohälsosamt med all rök, dessutom fanns risken att ramla ned i den heta milan.

I dikten "Kolaren" har Helmer Grundström beskrivit vad kolarna riskerade.

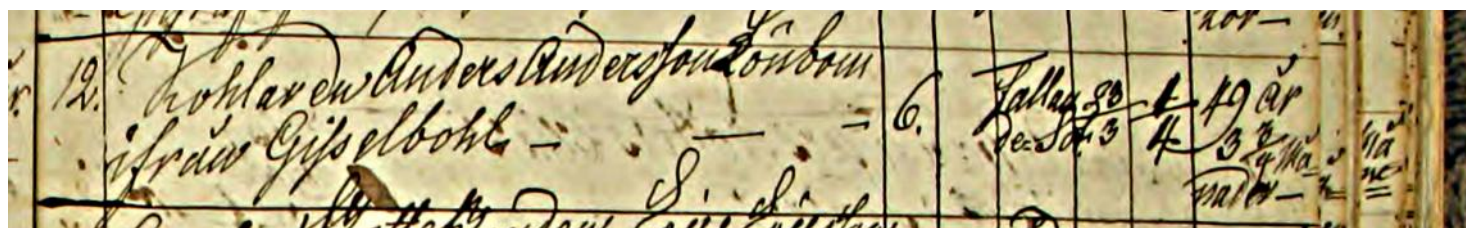
**Milan hostade till och slog
Kolarn ramlade i och dog
Inte en knota blev kvar av karn
Kärringen med sina tio barn
Tvangs av nöden på socken ut
Annars var allt som förut.**

Anders Lönnbom

Anders Lönnbom var minst 3:e generationens kolare, både hans far Anders och farfar Erik var kolare. De bodde liksom Anders också vid Kolsvedjan på Södra Allmänningen i Hargs socken. Anders var det femte barnet i föräldrarnas elva barn stora barnaskara. Vid 13 års ålder får Anders ge sig iväg från hemmet och börja arbeta, troligen vid någon bondgård eller som hjälpreda till någon kolare. Vid 22 års ålder har han flyttat hem till Kolsvedjan igen och vid 23 års ålder gifter han sig med Frälsbondedottern Britta Larsdotter från Stockby. I vigselboken står det att lysning har skett mellan Anders och Britta vid tre tillfällen som brukligt var, den 5:e oktober, 17:e och den 19:e oktober. Vigseln sker den 30:e oktober år 1800. Anders står inskriven som skogsvaktarson från Allmänningen.

Deras första barn blir Anders som föds den 10:e oktober 1801 i Kolsvedjan, Anders är borta från kyrkoböckerna efter den här noteringen, troligen har han dött vid unga år, han är aldrig inskriven i husförhörlängderna som de efterkommande syskonen, inte heller i dödsboken för Harg under dessa år. Anders och Britta får ytterligare sju barn, ett av dem Lars som föds 1805 blir inte mer än ett år och två veckor gammal innan han dör av en febersjukdom.

För Anders och Britta går livet vidare. Anders fortsätter arbeta som Kohlare till sin död den 28:e februari år 1827, det står då inskrivet att han kommer från Gisselbol vilket liksom Kolsvedjan ligger på Allmänningen. Dödsorsaken anges till fallandesot vilket idag jämförs med epilepsi.

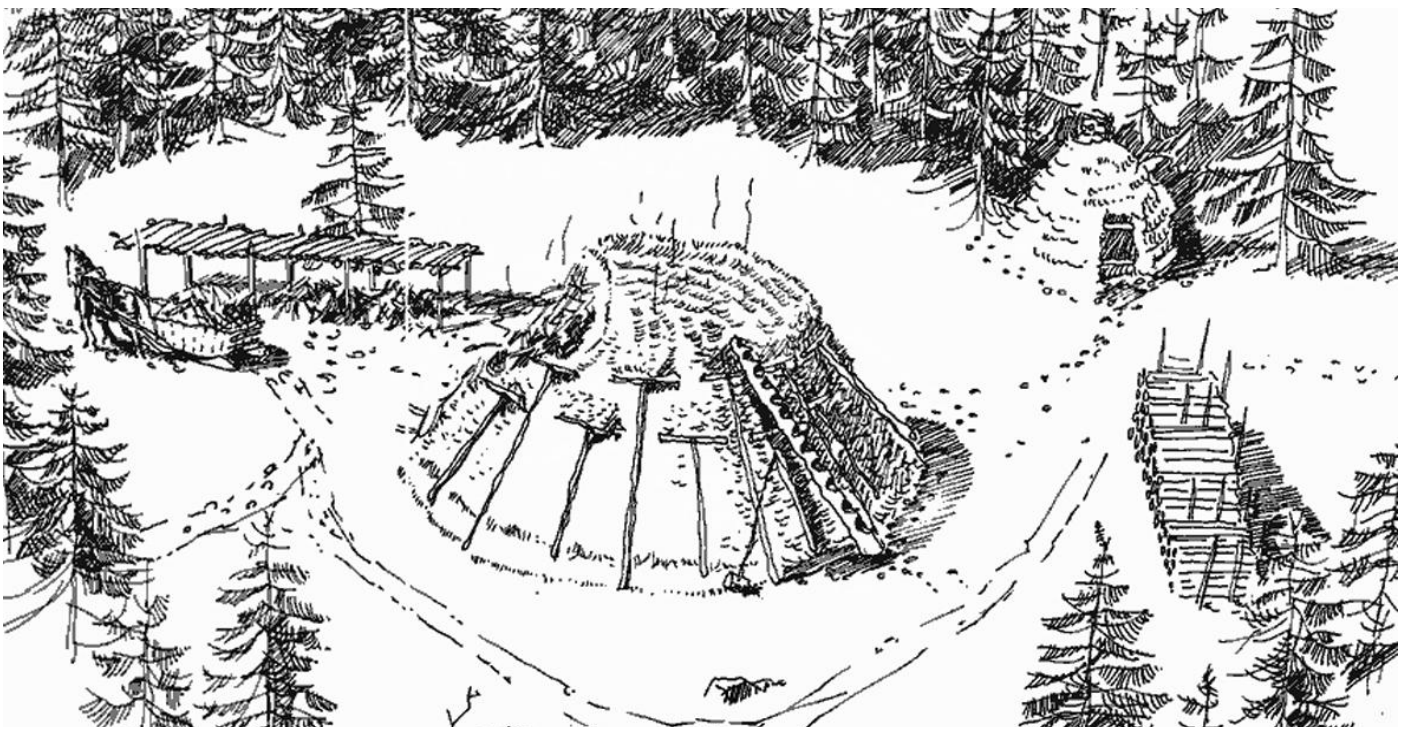

147 Udgift vid förälders Järns Lönung i 1627. 138
 Ar 1627 den 2 april förälders Laga Pomp-teckning
 Efter afliden Kallaren Anders Lönbon på
 Marg. brukets Allmanning Sammed döden af gesh
 den 24 martius af van skrefne år och lunnade,
 Efter sig Ankan Brita Lars Datter Lemmt,
 Leif Maria nemp. Søn. 12 år, Søn Anders 5 år.
 Myndiga Döttern Chatarina, o myndiga Döttern Anna 17 år
 Brita 16 år Søn Christina 7 år, vilkas Prätt bevakades af
 Därf far broder Tarnaren Eric Andersson i Potmora Egendom.
 Men uppgafs af af van nempde Anka jernning Sam följor

Toppar och Jern Suker.		Danco. 1/2 1/2	
1/2 guld 6 skäppar Kristell		12	
1/2 Danskalt Sanna 8. 1/2 2. Sack Jern 12.		20.	
1/2 större Gjöl 1. 1/2 2. mindre 2. 1/2 Trifot Sanna 12.		1 20.	
1/2 Jern Spält 12. 1/2 Spade 6. 1/2 Jern andrar 8.		26.	
1/2 Häft Skäta med kläfs 10. 1/2 2. och 1/2 Jern 2. med kläfs 10.		22.	
1/2 Skall hake 2. 2/2 Luf. Lurar 12. 2/2 Kluggjäs 16.		19. 6.	
1/2 Trila 24. 1/2 Jern Skäda 12. Swärf Jern ringar 2.		38.	
1/2 Tekst 1/2 1/2 Jern hake med rep 6.		10.	
1/2 Trifot 4. 2/2 Kluggjäs 3. 1/2 stor Skäda 12. 2/2 mindre 1.		20.	
1/2 Drapp 2. 2/2 Kluggjäs 6. 1/2 Skävel Skafvarer 2.		6 6.	
1/2 Jern Skävel och 1/2 2. och 1/2 2. Skävel 16. 1/2 Skävel 16.		18.	
2/2 Jern 10. 1/2 Jern mortel 2. 1/2 Hekla 4. 1/2 Lur 12.		34.	
Lagg och Tre Skärill		6. 6.	
1/2 Skräp skär dingar 4. 5/2 2. Sanna 6. 2/2 Skandare 18.			
2/2 Sanna 12. 2/2 Skär 2. 2/2 Sanna 10. 1/2 Sanna 12.		1 22.	
2/2 Sanna 12. 1/2 Skäp 4. 1/2 Skäp 6.		1 18.	
1/2 Skäp 12. 1/2 Skäp 10. 1/2 Skäp 12. 1/2 Skäp 12.		28.	
1/2 Skäp 12. 1/2 Skäp 12. 1/2 Skäp 12. 1/2 Skäp 12.		5 28.	
Transport		11 44.	

Att den Egendom Samj denna Skopp bekräftning
Er äpp skrifven må Samj skuld vid Hargsbrute
än fer vill Hett afning Er Kiännes

Drott. M. Lars Sätter
 Gattis andelen af försäkrade i Inventariet
 anslut 3 Br 4 Lst 80re behåll 1000re
 G. J. Sjöström
 J. S.

Ritning av en kolmila och dess närmaste omgivning. För skogskolningen avverkade man frisk, rotstående skog men även vindfällan. Skogen avverkades på våren eller försommaren för att hinna torka under de varmaste sommarmånaderna. Under sensommaren och i början av hösten kvistades veden och höggs upp i lämpliga längder. Då temperaturen under kolningsprocessen blivit tillräckligt hög, omkring 270°, inträder vedens egentliga sönderdelning, den s.k. torrdestillationen. En kolare brukade sköta 2 - 4 milor samtidigt. Han följde kolningsförloppet genom att iakttaga milans svettning och hopsjunkande samt färgen på röken ur rökålen. En medelstor mila var utkolad på 3 - 6 veckor. Milan fick stå sluten några dygn innan den varma kolen kunde utivas och släckas. Milan kunde även dämmas. Den klubbades då hårt. Övertäcktes med sand och begöts med vatten. Den fick därefter stå 20 - 30 dygn tills den svalnat. Som bostad åt kolaren under arbetet vid milan uppfördes en kolarkoja, ovan t.h. på ritningen. Den färdiga kolen fraktades på vintern i kolryss till bruken. När kolköraren avlämnade sin last vägdes den och kvantiteten levererad kol bokfördes nog.

Kolningsförloppet i en resmila

En resmila består av stockar resta på ända kring en mittstång. I milans mitt lämnas en lodrät kanal, som går genom milan ner till marken. När milan "stybbats" tänds den genom att glödande kol stjälpes ner i mittkanalen. Då elden bitit sig fast, fylls kanalen med mer ved eller kol och täpps därefter igen. En eldpelare brinner nu i mitten av milan från botten upp till toppen.

Eftersom milan har en lufttät beklädnad av stybbe, måste man nere vid marken öppna draghål i det täta höljet för att milan inte skall kvävas. Högre upp på sidorna sticker man upp andra hål, "rymmare" genom vilka de vattenångor som bildas när veden torkar slipper ut. Drag och rökhål avpassas så, att den inströmmande luften endast når yttersidan av "eldpelaren" som efterhand utvidgas till en solfjäderformig kolningszon, där temperaturen är så hög, att veden förkolnar. Kolningen börjar vid temperaturen 250 grader. Hettan ökar efterhand och kan nå 700 grader. De flyktiga ämnen som ingår i veden förbränns och lämnar energi till kolningsprocessen. Efter kolningen har milans volym minskat till hälften och tyngden till en tredjedel av den okolade vedens vikt.

Genom att iaktta färgen på röken ur "rymmarna" och flytta dessa nedåt allteftersom kolningen framskrider, reglerar kolaren processen och styr kolningen genom milan tills all ved är utkolad.

Sammanställt från nedanstående websidor och pdf-filer

Kolningsförloppet i en kolmila - kulturarvostergotland.se

Träkolsframställning i kolmila - Mathias Westerlund

Ritning av en kolmila och dess närmaste omg- arkivcentrumvarmland.se

Kolning - K-G Lindblad

Anders Lönnbom
Född 1777-12-01 i Harg
Död 1827-03-28 i Harg

Några ättlingar till Anders

På min sida

På din sida

Lönnbom, Katarina.
Född 1803-02-24 i Harg.
Död 1869-06-30 i Harg

Ersson, Per.
Född 1826-09-19 i Harg .
Död 1906-11-06 i Harg

Persson, Peter.
Född 1858-02-09 i Harg
Död 1910-04-24 i Harg

Helena Persdotter
Född 1882-07-31 i Harg
Död 1969-12-17 i Harg

Jansson, Elin Linnea.
Född 1902-11-09 i Harg
Död 1980-12-16 i Vaksala

Venny Wahlström
Född 1924-07-19 i Valö
Död 2010-09-04 i Uppsala

Stefan Westerberg
Född 1951-04-30 i Uppsala